

Секцыя 7

«МОВА – ЛІТАРАТУРА – КУЛЬТУРА» Ў РАБОТАХ МАЛАДЫХ ДАСЛЕДЧЫКАЎ

Ганна Небаўсенка (Беларусь, Мінск)

АСПЕКТЫ ВЫВУЧЭННЯ ФАЛЬКЛОРУ І ЛІТАРАТУРЫ: ПАЭТЫКА І МІФАПАЭТЫКА

Паэтыка – дысцыпліна, якая вывучае мастацкую форму, – ахоплівае шырокае кола праблем. Даследчыкі фальклорнай і літаратурнай паэтыкі ў аднолькавай ступені абапіраюцца на дасягненні агульнай паэтыкі, сканцэнтраванай на выяўленне ўніверсальных прынцыпаў пабудовы любога мастацкага твора і ўніверсальных законаў арганізацыі мастацкай формы. «Структуру, характэрныя асаблівасці і змястоўнасць літаратурна-мастацкай формы» [1, 181] ў іх канкрэтным праламленні (літаратурным або фальклорным) аналізуюць у аспекце функцыянальнай паэтыкі. Расійскі даследчык Г.К. Косцікаў слухна падкрэсліў, што форма твораў залежыць ад канкрэтна-гістарычнага зместу твора, ад культурных арыентацый, ад сістэмы моўных сродкаў, якія «дадзеныя мясцовасць і дадзеныя эпоха падаюць» у іх распаараджэнне. У залежнасці ад таго, на якія мэты арыентуецца даследчык, перад ім узнікаюць істотна розныя праблемы. Гэтыя праблемы якраз і маюць патрэбу ў дыферэнцыяцыі, а сама паэтыка – ва ўнутраным чляненні [3, 79].

Згодна з М.Л. Гаспаравым, «мэтай паэтыкі з’яўляецца вылучэнне і сістэматызацыя элементаў тэксту, якія ўдзельнічаюць у фарміраванні эстэтычнага ўражання ад твора: гукавых, слоўных, вобразных,» што дазваляе стварыць «мадэль» – індывідуальную сістэму эстэтычна дзейных уласцівасцей твора [2, 295–296].

Другая палова XX ст. азнаменавалася выбухам інтэнсіўнага інтарэсу да міфа ў яго слоўным (мастацкім) праламленні.

Тэрмін «міфапаэтыка» ўзнік з намеру падкрэсліць адрозненне паміж уласна міфам, з яго спецыфічнымі вобразамі і матывамі, якія падлягалі семантычнай інтэрпрэтацыі і таму выпадалі з сферы ўвагі літаратуразнаўства, і міфам, які арганічна ўпісваўся ў структуру мастацкага слова. Сваім з’яўленнем, тэорыяй і практыкай даследавання міфапаэтыка і міфасемантыка абавязаны, на наш погляд, працам

міфалагаў XIX–XX ст., А.М. Весаляўскага і яго паслядоўнікаў. Ужо ў XIX ст. былі распрацаваны міфалагічныя тэорыі і адпаведныя тыпалогіі міфаў матывы (саярныя, хтанічныя, этыялагічныя, касмаганічныя і інш.). А.М. Весаляўскі заклаў асновы гістарычнай паэтыкі, якая «вывучае эвалюцыю асобных паэтычных прыёмаў і іх сістэм, выяўляючы агульныя рысы паэтычных сістэм розных культур і зводзячы іх або (генетычна) да агульнай крыніцы або (тыпалагічна) да ўніверсальных заканамернасцей чалавечай свядомасці» [2, 295–296]. Яшчэ адзін штуршок міфапаэтыка атрымала ад тэорыі калектыўнага несвядомага і архетыпаў К.Г. Юнга. Функцыянальная паэтыка ўзбагацілася ідэяй, што мастацкае і сэнсавое адзінства шэрагу твораў можна зразумець праз усведамленне функцыянальна структурнай ролі архетыпаў і міфалагем.

У навуковы ўжытак уваходзяць таксама тэрміны паэтыкі Ю. Крысцевай – гема-тэкст, фена-тэкст – у сувязі з праблемай вызначэння семантычнага поля тэксту, узнікнення сімвалічнага. Гена-тэкст суадносіцца з давербальным узроўнем тэксту, з тым, што, на наш погляд, палягае ў вобласці міфалагічнага і архетыповага ў тым ліку.

Творы, якія змяшчаюць «гены» міфа, у даследчай практыцы атрымалі розныя вызначэнні. Для міфапаэтыкі з’яўляецца важным сам механізм праявы міфалагічнага пачатку ў фальклорным і літаратурным творы і яго вынікі. Пад міфапаэтыкай таксама разумеюць мастацкія ўстаноўкі і прынцыпы асобных аўтараў, якія рэалізуюцца ў паэтычным творы. Цяжкасць ўяўляе выбар тэрміна (тэрмінаў) для дыферэнцыяцыі розных формаў праявы міфалагічнага пачатку ў творах.

Вельмі прадуктыўны, з нашага пункту гледжання, тэрмін для абазначэння агульнага працэсу праявы міфалагічнага – «міфарэстаўрацыя» – быў уведзены С.М. Цялегіным. Даследчык падкрэсліў, што «метады міфарэстаўрацыі грунтуюцца на лепшых дасягненнях і традыцыях міфалагічнай школы ў аналізе мастацкага твора, акумулюючы ідэі рэлігійна-філасофскага, этнакультуралагічнага, эвалюцыянісцкага, параўнальна-лінгвістычнага і іншых напрамкаў» [5, 115]. Ён акрэслівае тры шляхі міфарэстаўрацыі: запазычанне міфалагічных сюжэтаў і вобразаў; стварэнне ўласнай сістэмы міфаў; рэканструкцыя міфалагічнай свядомасці [5, 94].

У працэсе міфарэстаўрацыі аднаўляецца не толькі асноўны закон мыслення сімваламі (цэласнымі вобразамі), але і абсалютна мэтанакіравана рэканструююцца ўсе яго наступствы, пачынаючы са спецыфікі часу і прасторы і заканчваючы непадзеленасцю суб’екта і аб’екта. Асаблівай увагай неаміфалагічнай літаратуры і крытыкі карыстаецца спецыфіка міфалагічнага хранатопу. Відавочная цікавасць

да літаратурнай міфапэтыкі ініцыявала паглыбленне інтарэсу да вывучэння міфалагічных структур у фальклору.

Такім чынам, тое, што вызначаецца як мысленне міфалагічнымі «сэнсавобразамі», застаецца адвечным феноменам, таму Е. Меляцінскі трактаваў светаадчуванне, міфалагізм і неаміфалагізм літаратуры XX стагоддзя адначасова як прыём і як тое, што стаіць за такім прыёмам светаадчування [6, 235].

Літаратура:

1. Косиков Г.К. От структурализма к постструктурализму (проблемы методологии). М.: Рудомино, 1998, с. 77-122.
2. Кравцов, Н.И. Поэтика русских народных лирических песен: композиция / Н.И. Кравцов. – Ч. 1. – М.: Издательство Московского университета, 1974. – 92, [4] с.
3. Литературный энциклопедический словарь/Под общ. ред. В.М. Кожевникова, П.А. Николаева. Редкол.: Л.Г. Андреев, Н.И. Балашов, А.Г. Бочаров и др.—М.: Сов. энцикл., 1987.—752 с.
4. Літаратуразнаўчы слоўнік: тэрміны і паняцці: для школьнікаў і абітурыентаў / В.П. Рагойша. – Мінск: Нар. асвета,, 2009. – 303 с.
5. Мелетинский Е.М. Поэтика мифа .- М.: Восточная литература РАН, 1995.
6. Телегин С.М. Философия мифа. Введение в метод мифореставрации. – М., 1994.